ISSN: 2393-8900 IMPACT FACTOR : 2.7825(UIF) VOLUME - 11 | ISSUE - 7 | MARCH - 2025

HISTORICITY RESEARCH JOURNAL

नवीन शैक्षणिक धोरण – 2020 मध्ये ग्रंथालयाचा नवदृष्टीकोन

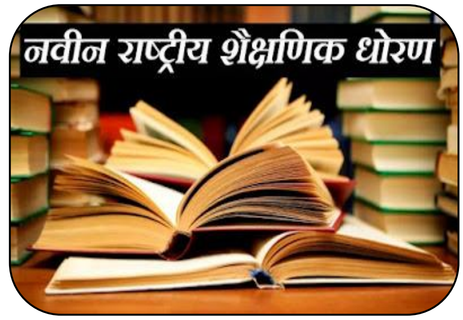

राजेद्रं कृष्णात गरड

प्रस्तावना :

21 व्या शतकातील पाहिले शैक्षणिक धोरण 34 वर्षे जूने राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP-2020) 1986 ची जागा घेणारे (NEP-2020) हे मूलभूत प्रवेश आधारस्तंभ परवडणारी समता - गुणवत्ता आणि जबाबदारीचे राष्ट्रीय पुस्तक प्रोत्साहन धोरण तयार केले जाईल. आणि संपूर्ण भौगोलिक आणि भाषा मध्ये शिक्षण सामग्रीची सुलभता आणि उपलब्धता बाढवण्यासाठी व्यापक पुढाकार घेतला जाईल डिजीटल लायब्ररी आणि शाळा सार्वजनिक ग्रंथालयातील घडामोडी येथे आहेत वाचकांच्या सवयीला चालना देण्यासाठी, ग्रंथालयाचा जास्तीत जास्त वापर उपलब्धता सुनिश्चित करण्यासाठी सरकार काम करेल. नवीन धोरण पायाभूत सुविधा सेवा आणि ग्रंथालयाच्या कामकाजावर केंद्रीत आहे नविन धोरणामध्ये माहिती संप्रेशन तंत्रज्ञान (ICT) डिजी टल ऑनलाईन देशाच्या सर्व प्रकारच्या वाचकासाठी अन्य प्रकारच्या सुविधा आणि सेवांचा समावेश आहे

परिचय :

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण – 2020 हे या शतकातील पहिले धोरण आहे जे आपल्या देशाच्या अनेक विकासात्मक टप्पे पूर्ण करते NEP-2020 शिक्षणाच्या संरंचनेचे सुधारित पहिले सुधारीत पहिले प्रस्तावित करते हा पेपर-इ-लर्निग डिजीटल शिक्षण ऑनलाईन शिक्षण अध्यापनाचा प्रचार आणि आमंलबाजावणी करण्यासाठी ग्रंथालयाच्या भूमिकेवर भर देतो पॉलिसी पूर्ण क्षमता आणि तंत्रज्ञानाचा वापर समजून घेण्यासाठी आणि अनेक डोमेमध्ये एकत्रीकरण करण्यासाठी लायब्ररी आणि माहिती व्यवस्थापण केंद्राची महत्वाची भूमिका असते.

2020 ची पूर्ण क्षमता साध्य करण्यासाठी कौशल्य आणि क्षमता नंतर माहिती शास्त्रज्ञ आणि ज्ञान व्यवस्थापनाची भूमिका देखील अधोरेखित केली जाते. NEP मध्ये तंत्रज्ञानाच्या एकत्रीकरणावर आणि तंत्रज्ञानाचा न्याय वापर सुनिश्चित करण्यावर विशेष लक्ष केंद्रित करण्याबरोबर नवीन अध्यापन शास्त्र आहे NEP मध्ये शिक्षण व्यवस्थेत मूलभूत सुधारणा करण्याची क्षमता आहे. शिक्षण हे एक उत्तम स्तर आहे आणि आर्थिक, सामाजिक, गतिशीलता समावेश आणि समानता प्राप्त करण्यासाठी सर्वोत्तम साधन आहे हे सर्व घटक एखाद्या संस्थेच्या स्थानिक आणि जागतिक गरजा अंतभूत आणि विचारात घेतल्या पाहिजेत आत्याधुनिक तंत्रज्ञानाची अंमलबजावणी हे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण आहे 2020 हे या शतकातील पहिले राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण आहे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 चे उद्दिष्टे आपल्या देशाच्या वाढत्या विकासात्मक आवश्यकतेवर आणि लक्ष देणे हे आहे हे राष्ट्रीय

शैक्षणिक धोरण शालेय स्तरावर आणि उच्च शिक्षणाच्या 21 व्या शतकातील शिक्षण व्यवस्थेच्या प्रेरणादायी उद्दिष्टाची सुसंगत असणारी नवीन प्रणाली तयार करण्यासाठी नियम आणि प्रशासनासह सध्याच्या शैक्षणिक संरचनेच्या पैलूमध्ये सुधारणा आणि प्रस्तावित करते

धोरणाचा उद्देश :

शिक्षण धोरणाचा उद्देश असा आहे की, ज्याच्याकडे करुणा आणि सहानुभूती, धैर्य आणि लवचिकता, वैज्ञानिक स्वभाव आणि शैक्षणिक मूल्य आणि आकलनासह कल्पनाशक्ती असणारे तर्कशुध्द विचार आणि कृती करण्यास सक्षम चांगले मानव विकसित करते भारतीय राज्यघटनेने परी कल्पित केलेल्या समान सर्व समावेश आणि बहुवचन समाजाच्या निर्मितीसाठी उत्पादक व्यवस्था निवडक आणि योगदान देणारे नागरिक निर्माण करणे हे त्याचे उद्दिष्ट असावे

NEP 2020 प्रमुख आकर्षण

1) 5+3+3+4 प्रणाली
2) ग्रंथालय यांना प्रोत्साहन देणे NEP 2020 मध्ये एक राष्ट्रीय पुस्तक प्रोत्साहन धोरण तयार करण्यात आले आहे.
3) इयत्ता पाचवी पर्यंत मातृभाषा / प्रादेशिक भाषा शिकवणे
4) महाविद्यालयाची संलग्नता पंधरा वर्षात टप्प्याटप्प्याने बंद केली जाईल
5) भारतातील परदेशी विद्यापीठे
6) सामायिक प्रवेश परीक्षा
7) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण आणि विज्ञान मंच
8) शैक्षणिक बँक ऑफ क्रेडिटस
9) उच्च शिक्षणात अनेक प्रदेश निर्गमन बिंदू
10) रिपोर्ट कार्ड मधील बदल
11) 2020 किमान पदवी पात्रता
12) बोर्ड परीक्षा सुलभ करणे

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 ची प्रमुख वैशिष्ट्ये

खालील महत्त्वाच्या चरणावर केंद्रित आहे

1) विविध आणि स्थानिक संदर्भात संदर्भाचा आदर
2) इक्विटी आणि समावेशन
3) समुदायाचा सहभाग आणि प्रोत्साहन
4) तंत्रज्ञानाचा वापर आणि अंमलबजावणी
5) वैचारिक समजूतदारपणावर जोर देणे
6) अदितीय क्षमता वाढवणे
7) गंभीर विचारांनी सर्जनशीलता
8) सतत पुनरावलोकन आणि मूल्यमापन
   - राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण यांनी ती 2020 आणि ग्रंथालयासाठी प्रोत्साहन पूरक दृष्टिकोन

- राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 च्या अंमलबजावणीसाठी ग्रंथालय खालील मार्गाने प्रोत्साहन पर दृष्टिकोन प्रदान करतात

1) विद्यार्थ्यांनी अदितीय क्षमता वाढवणे
2) विद्यार्थ्यासाठी मूलभूत साक्षरता आणि संख्यात्मक आता प्राप्त करणे
3) बहुविद्याशाखीय आणि समग्र शिक्षण देणे
4) वैचारिक आकलनावर अधिक भर देणे
5) सर्जनशीलतानी गंभीर समाज वाढवणे

नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण आणि ग्रंथालय

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 मध्ये लर्निंग आणि लर्निंग रिसोर्स हब केंद्रित असलेली लायब्ररी नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 शालेय स्तरावर शंभर टक्के सफल नोंदणी प्रमाण वाढवण्यासाठी शिक्षणाच्या सार्वत्रिक कारणावर भर देणे यांची पूर्तता करण्यासाठी लायब्ररी पुरेशी आणि नवीनतम अभ्यासा आणि वाचन संसाधने शालेय स्तरावर आणि उच्च शिक्षणाच्या ग्रंथालयावर सर्व प्रकारच्या वापरकर्त्यासाठी सुलभ प्रवेश आणि उपलब्धता सुशिक्षित करावी लागेल ही भूमिका केवळ या सेवापूर्ती मर्यादित राहणार नाहीत तर व्यापक बजावेल आणि सक्रिय दृष्टिकोन ही काळाची गरज असेल NEP 2020 मध्ये समाजाच्या वाचकांसाठी तसेच शिक्षणासाठी नवीन अभ्यासक्रमानुसार प्रगत आणि नवीन उत्तम संस्थानाच्या साठी तरतुदी आहेत ग्रंथालयावरील धोरणात्मक लक्ष कमी दिसत आहे परंतु तरीही ग्रंथालयाच्या बाबी स्पष्टपणे दिसल्या पाहिजेत आणि राष्ट्रीय धोरण शैक्षणिक धोरण 2020 मध्ये ग्रंथालय आणि माहिती केंद्राच्या मूल्यमापनापर्यंत मूल्यापर्यंत पोहोचलेल्या पाहिजेत यासाठी ग्रंथालय सेवा आणि सुविधावर अधिक भर देण्याची आवश्यकता आहे.

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 च्या अंमलबजावणीसाठी ग्रंथालयाची निर्णयात्मक भूमिका

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 च्या यशस्वी अंमलबजावणीसाठी ग्रंथालय महत्त्वाची भूमिका बजावतात निभावलेल्या भूमिकाची नोंद खालील प्रमाणे आहे

1. ई पुस्तके जर्नल्स क्रमिक प्रकाशने वेब आधारित डेटा बेस स्वरूपात ही संसाधने प्रदान करणे
2. पुस्तके ऑडिओ आणि मीडिया टेप यासारख्या संसाधनाचा विद्यमान स्वरूपात डिजिटल करणे
3. Ed Tech आधारित उपाय आणि स्टार्टअप
4. AI आधारित चॅटबॉक्स आणि संदर्भ प्रणालीद्वारे विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नांना उत्तर देणे
5. विद्यार्थ्यांसाठी अध्यापन आणि शिकण्याची तंत्रे आयोजित करणे
6. तंत्रज्ञान वापरण्यासाठी आणि डिजिटल शिक्षण मध्ये प्रवेश करण्यासाठी चक्रीय प्रशिक्षण कार्यक्रम ऑफर करणे
7. विद्यमान डिजिटल डिवाइस नष्ट करण्यासाठी विद्यार्थ्यांसाठी डिजिटल साक्षरता कार्यक्रम आयोजित करणे
8. कोणत्याही वेळी आणि कोणत्याही आणि कोणत्याही भौगोलिक स्थानावर वापरकर्त्याचा उपाय देऊन वेळ आणि जागेतील अडथळे दूर करणे

पुस्तकांची उपलब्धता आणि उपलब्धता व शासनाची भूमिका

केंद्र आणि राज्य शासन सरकारी ग्रंथालयाच्या सेवांची स्थापना आणि समर्थन करण्यासाठी जबाबदार आहेत आणि लायब्ररी विकसित करण्यासाठी सामाजिक, आर्थिक दृष्ट्या वंचित भागात तसेच राहणाऱ्या लोकांसह देशभरातील सर्वांसाठी पुस्तके सुलभ आणि परवडणारी आहेत याची खात्री करण्यासाठी पावले उचलतील ग्रामीण

आणि दुर्गम भागात सर्व भारतीय भाषांमध्ये प्रकाशित होणाऱ्या पुस्तकांची गुणवत्ता आणि आकर्षकता सुधारण्यासाठी सार्वजनिक आणि खाजगी क्षेत्रातील दोन्ही संस्था धोरण आखतात.

ग्रंथालय कर्मचाऱ्यांच्या कर्मचाऱ्यांसाठी योग्य मीडिया तयार करणे

सध्या ग्रंथालयाची स्थापना विकास आणि स्पष्टीकरण आणि देशभरातील सर्व प्रकारच्या वाचकांच्या गरजा पूर्ण करण्याचे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी सरकार ग्रंथालय कर्मचाऱ्यांसाठी करिअरचे योग्य मार्ग विकसित करेल आणि योग्य कामकाजासाठी पूर्ततेसाठी पुरेशी कर्मचारी सुनिश्चित करेल

निष्कर्ष

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 मध्ये शिक्षण व्यवस्थित करण्याची मोठी क्षमता आहे परंतु त्याचा जास्तीत जास्त फायदा घेण्यासाठी प्रत्येक भागधारकांनी हातात हात घालून काम करणे आवश्यक आहे ग्रंथालय आणि माहिती शास्त्र व्यवस्थापन व्यवसायिकाचा प्रत्येक शिक्षण टप्प्यावर तंत्रज्ञानाची आवश्यकता आहे गेल्या दोन वर्षात ग्रंथालयाचे बदलत स्वरुप आणि अभाशी गरजा पूर्ण करण्यासाठी कायापालट सुसज्ज आहे

संशोधन आणि विकासासाठी लायब्ररीचे पूर्नकल्पना करण्यासाठी राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 चे आत्मसात करणे आणि आमलबजावनी करणे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 मध्ये डिजिटल जगात सर्व स्तरावर ग्रंथालयाच्या विकासासाठी आणि सर्व प्रकारच्या तरतुदी आहेत सध्याच्या आधुनिक युगात हे स्पष्ट आहे की ग्रंथालयाचे संशोधन आणि शैक्षणिक विकासात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतील

संदर्भ:

1. https://www.mhrdgov.in/sites/upload_fillesmhndfiles/NEP_Englishpdf.duted23/03/2021
2. https://www.education.gov.in